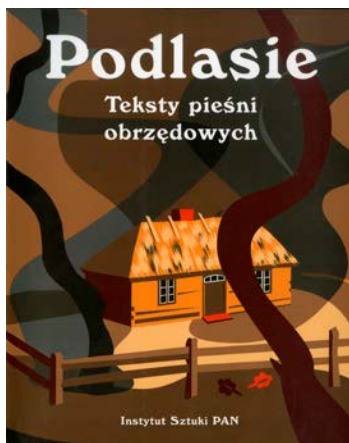

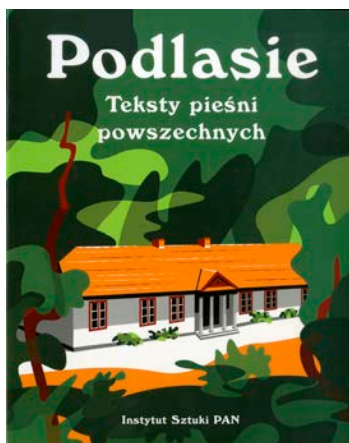
В. Д. Головатюк

«НОВИЙ КОЛЬБЕРГ»: ПІДЛЯШШЯ

Polska pieśń i muzyka ludowa. Źródła i materiały. T. 5. Podlasie / [red. L. Bielawski]. – Warszawa : Instytut Sztuki PAN, 2012. – Cz. I. Teksty pieśni obrzędowych. – 686 s. ; Cz. II. Teksty pieśni powszechnych. – 706 s.

Вихід монументальної праці «Підляшшя», п'ятого тому серії «Польська народна поезія і музика: джерела і матеріали», підготовленого в Інституті мистецтв Польської академії наук, став значною подією у слов'янській фольклористиці. Видавнича серія пам'яті вченого, що має неофіційну назву «Новий Кольберг», віддавна реалізує важливу мету – забезпечити охорону нематеріальної культурної спадщини, зокрема її фіксацію, консервацію, систематизацію, збереження й передачу наступним поколінням.

Нагадаємо, що перший том регіональної серії – «Куяви» – вийшов друком у 1974–1975 роках, другий – «Кашуби» – у 1997–1998 роках, третій – «Вармія і Мазури» – у 2002 році, четвертий – «Люблінщина» – у 2011 році. Особлива заслуга у підготовці видання «Підляшшя» належить Я. Шиманській

(1946–2010), яка ретельно проаналізувала зібраний матеріал, підготувала записи до публікації, систематизувала й науково їх опрацювала (близько 5000 пісень). До монографічного видання увійшли тексти з рукописних і друківаних фольклорних джерел та наукові публікації XVIII – початку XXI ст., зокрема матеріали теренових досліджень із загальнопольської Акції збирання музичного фольклору (1950–1954) під керівництвом М. Собеського. Протягом багатьох років у експедиційних виїздах, які організовувалися Інститутом мистецтв, брали участь студенти вузів, науковці та співробітники установи. З ініціативи Я. Шиманської у 1977–1979, 1986–1988 роках проводилися системні польові обстеження Північного Підляшшя, зокрема Білостоцького, Ломжинського і Більсько-підляського воєводств. Оскільки повоєнні дослідження терену було сконцентровано переважно в південній частині, про що можна довідатися із вміщеної у книзі мапи, де зазначена кількість зафіксованих текстів, Я. Шиманська намагалася охопити необстежені території. Зауважимо, що серед видавничої спадщини О. Кольберга не було окремого видання, присвяченого саме цьому терену, частково підляські матеріали увійшли до його томів «Мазовше».

Перша частина «Підляшшя» починається вступною статтею Л. Белявського, у якій редактор обґрунтовує мету, завдання і принципи укладання тому. Видавнича серія, присвячена польським народним музичним традиціям, покликана не тільки досліджувати і зберігати явища нематеріальної культурної спадщини, але й допомагати в популяризації та відродженні традицій певного регіону. Крім того, Л. Белявський окреслює сучасні межі етнографічного Підляшшя, що охоплюють Підляське воєводство, східні повіти Мазовецького, північні повіти Любельського воєводств. Оскільки кордони в історії терену були досить плинні, у виданні подано сучасну адміністративну мапу, на яку нанесено межі історичного Підляшшя відповідно

до карти 1772 року, що становить ядро регіону. Зауважимо, що перехідна територія південного Підляшшя була предметом дослідження авторів томів «Підляшшя» і «Люблінщина».

Л. Белявський подає коротку біографічну довідку та висвітлює наукову діяльність упорядника тому Я. Шиманської, яка фактично присвятила своє життя цій видавничій серії і, зокрема, дослідженню Підляшшя, але, на жаль, не дочекалася виходу праці.

Особливу увагу присвячено короткому огляду історії краю, який свого часу належав до різних територіальних утворень, а також історіографії збирання та дослідження народної пісенності регіону протягом трьох століть (XVIII – початок XXI ст.), де детально проаналізовано праці польських, українських та білоруських авторів. Зазначається, що Підляшшя є пограниччям західно- і східнослов'янських культур: край багатий на генетично мазовецький, білоруський та український фольклор, там функціонують анклавні татарської культури і старообрядців. Розділ завершується детальною бібліографією архівних джерел і праць.

Пісенні тексти, що увійшли до тому, зафіксовано у 301 місцевості з п'яти колишніх (відповідно до адміністративного поділу 1979 року) східних воєводств Польщі: Сувальського, Білостоцького, Ломжинського, Седлецького, Більськопідляського, які займали територію, більшу, ніж сучасне Підляське воєводство. Розташування регіону та історичні події вплинули на мовно-етнічне, релігійне, культурно-звичаєве розмаїття краю, і хоча ці питання не були предметом дослідження, упорядник зауважує, що опубліковані пісні віддзеркалюють мовну і діалектну мозаїку регіону, в окремих польських текстах увиразнюються впливи української та білоруської пісенних традицій, зокрема на лексичному та фонетичному рівнях. Окрім типово мазовецьких, багато зразків походять із території, де польські говірки сформувалися

на білоруському чи українському ґрунті або були записані від двомовних виконавців.

Пісенні тексти (2357) представлено в напівфонетичній транскрипції з дотриманням максимально точної передачі вимови слів за допомогою букв польського алфавіту та спеціальних знаків. Також подано словник говірок. Обидві частини тому містять покажчики пісенних текстів за основним мотивом чи сюжетом.

Перша частина тому охоплює пісні й обряди річного та родинного циклів. Календарно-обрядовий комплекс представлений у таких розділах: *зимові обряди* (колядування, «краківське весілля», обходи з Циганами й Козою, пасторалки); *народний театр* (вистави з шопкою та «Іроди»); *весняні обряди* (великоднє колядування, рацийки, веснянки); *жнивні обряди* (пісні жнивні і дожинкові). Розділ *родинні пісні та обряди* містить тексти, що виконуються під час хрестин, весілля (у цій частині виокремлюються обрядові пісні з Білостока, Цехановця, Білої Підляски, Седлеця) та поховання.

Друга частина присвячена «загальним» пісням, до яких віднесено балади (виокремлюються групи балад за сюжетами) та позаобрядові тексти: історичні, патріотичні, солдатські, родинні, дитячі, популярні та бесідні пісні, любовна лірика, різноманітні приспівки.

Кожному розділу передують тематична стаття, де представлено загальний огляд пісенних текстів у широкому функціональному та культурному контексті. Цінними є коментарі Я. Шиманської, подані безпосередньо під текстами, які стосуються побутування пісні як складника того чи іншого обряду. У них зазначено ареал поширення, локальні особливості, приділено увагу змістовим і поетичним елементам, пісенній символіці, постаті виконавця. Досить часто додано пояснення самих інформантів щодо обрядового контексту виконання пісень. В обох частинах тому прийнята суцільна нумерація

текстів. Публікація фольклорного тексту починається зазвичай із заголовка (куди винесено основний мотив) або першого рядка пісні. Потім вказано на джерело тексту (архівна одиниця), наведено відомості про місце й дату запису, ім'я, прізвище і рік народження виконавця. Наприкінці представлені усі відомі укладаччі варіанти з посиланнями на видання. У другій частині вміщено алфавітний покажчик текстів за першим рядком, індекс виконавця чи групи виконавців із зазначенням номерів усіх текстів, які від них були записані, та індекс місцевостей.

Видання, що є результатом багаторічної праці польських учених, відзначається своєю фундаментальністю і викликає безсумнівний науковий інтерес. Передусім воно цікаве максимальним зібранням обширного фактичного матеріалу та його систематизацією, аналітичним оглядом архівних джерел і публікацій, цінними етнографічними коментарями та різноманітними покажчиками. Праця має вагоме значення для представлення культурної спадщини поліетнічного терену Підляшшя, вона є предметом багатоаспектних компаративних міждисциплінарних студій і стане корисною не тільки для фахівців, але й для широкого кола читачів, зацікавлених етнокультурними традиціями регіону.